

УСЛОВНОТО ОСЪЖДАНЕ И НАКАЗАТЕЛНАТА ОТГОВОРНОСТ НА НЕПЪЛНОЛЕТНИТЕ ЛИЦА

КАМЕЛИЯ КИРИЛОВА ГОЛОСМАНОВА, СТУДЕНТ 4 КУРС, ПРОГРАМА “ПРАВО”

The problem of suspended sentence and the juvenile criminal responsibility is discussed in the following article. Here are comment the articles of the Criminal Code and the articles of the specialized act for restriction of the juvenile criminal behavior .

Престъплението и наказанието като правни явления се появяват едва след появата на обществото. Следователно те се явяват необходима предпоставка и като такава следва, че промените, които се извършват във вътрешното устройство и условията за съществуване на самото общество, ще се отразят върху съдържанието, формата и числеността на престъпленията и наказанията. Наказателното право следва развитието на човешкото общество. Прави впечатление, че историята на престъплението отбелязва по-малко промени, отколкото историята на наказанието. Съставите на по-важните престъпления като убийство, кражба и други имат устойчив характер без значение промените във времето и еволюцията на наказанията, с които те са били санкционирани. Затова историята на наказателното право е история на наказанието като държавна санкция срещу противоправното поведение на извършителя на такова деяние, което е обявено от закона за наказуемо. А погледнато от субективната страна като отношение, то е един вид укор, който изразява отрицателната оценка на обществото спрямо поведението на престъпника и предупреждение да не се извършват в бъдеще престъпления. Следователно наказанието е превенция посредством държавна репресия. Целта на наказанието е запазване на правния ред чрез защита на обществото от посегателства върху неговите интереси и блага, като се въздейства върху престъпника – специална превенция и върху цялото общество - генерална превенция.

Реализирането на най-тежката по вид отговорност – наказателната, е сложен процес. Наказателното право търси и предлага възможности да се избегне включването в действие на тези механизми и ако се получат благоприятни условия с други способности и средства - да се постигнат неговите цели.

Във връзка с развитието на наказателното право в годините след Освобождението на България, особено значение има Законът за условното осъждане от 1903 год., влязъл в сила през 1904 год. Този наказателен институт е не само нов за западноевропейските страни, но и за българското право. Той се налага в края на XIX и началото на XX век.

В правната теория съществуват четири системи на условно осъждане¹:

1. Англо – американска система, която се характеризира с това, че съдът отсрочва постановяването на окончателната присъда, а подсъдимият се оставя на изпитание под надзора на особено лице - probation officer.
2. Според франко – белгийската система се отсрочва изпълнението на постановената присъда и условноосъденият в продължение на изпитателния срок не подлежи на никакъв надзор.
3. При австрийската (смесена) система съдът отсрочва изпълнението на постановената присъда и условноосъденият се поставя под особен надзор.
4. Според германската система, условното осъждане се свежда към условно помилване, което означава, че изпълнението на присъдата се спира от административната власт, в лицето на министъра на правосъдието, и осъденият се оставя на изпитание без надзор, като при благоприятен изход на изпитанието, наказанието се погасява чрез нов акт на окончателно помилване, издаден от върховната власт.

Условното осъждане е поправително - възпитателна мярка спрямо лица, извършили доказано от съда по съответния ред престъпление. По своята правна същност то представлява отсрочване изпълнението на наказанието при наличието на определени

¹ Н. Долапчиев, “Наказателно право – обща част, стр. 508

предпоставки, с възможност за неговото пълно отменяне, когато осъденият не извърши престъпление в определен срок, или - засилване на наказанието при извършване на повторно престъпление в продължение на определено време. Условното осъждане се обяснява с проявата на хуманност и разбиране от обществото спрямо престъпника.

Със Закона за условното осъждане от 1904 год се предоставя на съдилищата правото да отложат за срок до 3 години изпълнението на наложените наказания – затвор до една година, запиране и глоба, след като преценят всички обстоятелства по делото и личните качества на подсъдимия : съдебно минало, нравствени качества , лично състояние и определено демонстрирано разкаяние, в резултат на вътрешно психическо изживяване, и стигнат до извода, че осъденият не представлява опасност за обществото. Когато в тригодишния срок виновното лице не извърши ново престъпление, то се счита за неосъждано. Условното осъждане се решава от съдите само в онези случаи, когато те преценят обстоятелствата по делото с оглед личността на подсъдимия и обществения интерес.

Със Закона за условното осъждане у нас е възприета френско – белгийската система. Условното осъждане е подчинено на точно определени от закона условия, които са императивни.

Тези условия са на първо място да е извършено едно престъпно деяние, за което е наложено наказание; на второ място – наложеното наказание да не бъде по-голямо от лишаване от свобода до една година , запиране, или глоба; подсъдимият да не е бил осъждан преди това ; на четвърто място – и то за престъпление² (т.е осъждането за нарушение не е пречка) и на пето място – което е от общ характер.

Ако в продължение на три години след издаване на присъдата не се повдигне против осъдения никакво обвинение , което да приключи с осъдителна присъда - затвор или по-тежко наказание за престъпление от общ характер, осъждането се счита за нестанало (чл.1, ЗУО).

Условното осъждане е осъждане под прекратително условие, а щом настъпи това бъдещо и несигурно събитие не само се погасява наложеното наказание, но и самото осъждане се унищожават с обратно действие и се счита за нестанало. Ако през тригодишния срок условно осъденият бъде осъден за ново престъпление, тогава условно наложеното наказание се изпълнява заедно с новото наказание. Затова условното осъждане притежава белезите на отлагане изпълнението на наказанието под прекратително условие – повторно осъждане, и прекратителен срок – три години. След като произнесат отлагането , председателите на съдилищата и околийските съдии са длъжни да предупредят осъдения (чл. 3, ЗУО), че в случай на ново осъждане в предвидените от закона условия първото наказание ще се изпълни, независимо от второто наказание и, че осъденият “ ще си навлече наказанието рецидив” (чл. 70 от НЗ).

Ограничената роля, която съвременното общество отдава на наказателната репресия в областта на борбата с престъпността на непълнолетните се подчертава с факта, че в редица случаи, въпреки наличието на престъпление, извършено от наказателноотговорно, непълнолетно лице, държавата се отказва правото си да осъществи наказателна отговорност. Законодателен израз на това положение е разпоредбата на чл. 61, НК, който в ал.1 постановява, че по отношение на непълнолетните, извършили поради увлечение или лекомисленост престъпление, което не представлява голяма обществена опасност, прокурорът по собствена преценка може да реши да не образува или да прекрати образуваното предварително производство. Съдът в осъществяване на своята компетентност може да не предаде за съдене или да не осъди непълнолетния, ако спрямо него могат да се приложат успешно възпитателни мерки по Закона за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни³. А това са мерки по осигуряване на нормалното развитие и възпитание на

² Н. Долапчиев, НЗ от 1896 год. е “установил двойното деление на престъпните деяния. – престъпления (в тесен смисъл) и нарушения. Нарушенията са ония деяния, които се наказват само с глоба или запиране, а престъпленията – тия, за които са предвидени по-тежки наказания. Нарушенията са по-маловажните деяния в сравнение с престъпленията. Заплашените със смъртно наказание и със строг тъмничен затвор са безспорно престъпления, а от друга страна, заплашените с глоба или запиране деяния са нарушения.”

³ ЗБППМН , Обн. ДВ. бр.13 от 14 Февруари 1958г., изм. ДВ. бр.11 от 7 Февруари 1961г., изм. ДВ. бр.35 от 1 Май 1966г., изм. ДВ. бр.30 от 15 Април 1969г., изм. ДВ. бр.89 от 15 Ноември 1974г., изм. ДВ. бр.53 от 11 Юли 1975г., попр. ДВ. бр.55 от 18 Юли 1975г., изм. ДВ. бр.63 от 6 Август 1976г., изм. ДВ. бр.36 от 8 Май 1979г., изм. ДВ. бр.75 от 30 Септември 1988г., изм. ДВ. бр.110 от 30 Декември 1996г., попр. ДВ. бр.3 от 10 Януари 1997г., изм. ДВ. бр.69 от 3 Август 1999г., изм. ДВ. бр.66 от 30 Юли 2004г., изм. ДВ. бр.96 от 29 Октомври 2004г.

извършилите противообществени прояви малолетни и непълнолетни лица, както и дейността по предотвратяването и борбата срещу тях.

При наличието на указания в текста предпоставки, въпреки факта на извършеното престъпление, не се стига до осъждане на виновния непълнолетен извършител с произнасяне на осъдителна присъда от съда, а до прилагане на възпитателна мярка (арг. чл.78, НК). Самата норма постановява едно безусловно освобождаване от наказателна отговорност на лично основание, обусловено от възрастовите качества на дееца и особеностите на неговото деяние, като препращаща към чл.61, НК.

За тази категория лица НК предвижда следните наказания:

1. Лишаване от свобода;
- 1а Пробация за навършилите 16 години;
- 2.Обществено порицание
3. Лишаване от право да се упражнява определена професия или дейност по чл.37, т. 7,

НК.

С оглед на специалната грижа към подрастващите, законодателят определя особени мерки за малолетните и непълнолетните, извършили противообществени прояви и престъпления. Санкциите са съобразени с особеностите на физическото развитие и общественото съзряване на младите хора. Открива се тенденция към увеличаване усилията за превенция и превъзпитаване, както и да не се стига до социална изолация на младежите или да се улесни интеграцията им в обществото.

В особените правила за определяне на наказанието по отношение на непълнолетните НК урежда в чл. 63 редуцирането на предвидени в специалната част наказания, след което наказанията спрямо непълнолетните се трансформират в по-леки. Ал. 2 на същия член регламентира определянето на наказанието на непълнолетните, навършили 16 години, за които санкциите са по-строги от предвидените в ал. 1.

ЗБППМН предвижда налагане на възпитателни мерки като алтернатива на наказанието, с които да се постигне преодоляване на противообщественото поведение на младежите. Същите мерки са замислени и като превенция, както и като средство за социално интегриране и реинтегриране на младежите, извършили противообществени прояви и престъпления. Законът включва програми за професионално обучение и трудова заетост и на непълнолетни, пребивавали в социално-педагогически интернати, възпитателни училища, както и условно осъдените и предсрочно освободените лица.

Сравнително новата за нашето наказателно право мярка "Пробация", представляваща съвкупност от мерки за контрол и въздействие без лишаване от свобода, е предвидена като възможно наказание на непълнолетен. На нея се възлага възпитателна и превъзпитателна роля, без осъденият да се изключва от обществото. Под контрола на пробационните служители, изразяващ се в задължителни периодични срещи, непълнолетните, с наложено наказание пробация, се включват в курсове за придобиване на професионална квалификация и/или участие в програми за обществено въздействие, както и полагане на поправителен труд.

Разпоредбата на чл. 67, ал. 3, НК разширява приложното поле на пробацията. Тя ще може да се прилага и по време на условното осъждане. Условието, което законодателят поставя е свързано със срока на отложеното наказание - да е не по-малко от 6 месеца лишаване от свобода.

В процеса на развитие на обществото Законодателят детайлизира както престъпните състави, така и правната уредба на наказателно отговорните лица. Съгласно чл. 31, ал. 2, непълнолетно лице навършило 14 години, но ненавършило 18 години е наказателноотговорно, само ако е могло да разбира свойството и значението на деянието и е могло само да ръководи постъпките си. По отношение на наказателната отговорност на тези лица се прилагат особените правила, предвидени в Глава шеста, НК (Чл. 60, и сл.) Нашият законодател използва обективния критерий към възрастовите групи. Но съществува схващане за отхвърлянето му при привличане към наказателна отговорност (по съдържание и обем) отговаряща само на особеностите в индивидуалното развитие на субекта. Възприетото от нашия НК разграничение изхожда от основни психофизиологически особености във възрастовото развитие на индивида и от още един фактор – обуславящите го обективни закономерности. По отношение на непълнолетните привлича два критерия: един общ - възрастова граница, и един индивидуален – конкретното психофизическо развитие на субекта в отношение с конкретно извършено от него общественоопасно деяние. Поради крехкото си, все още неукрепнало психично съзнание непълнолетните не могат да осъзнаят репресивните мерки, с които се цели да се поправи и превъзпита осъдения към спазване на законите и добрите нрави чрез специалната и генерална

превенция. Според съвременните концепции наказателното право е съществен, но не единствен и решаващ фактор в борбата за ограничаване и ликвидиране на престъпността. Специалният закон съдържа сложна система от норми във връзка с организацията и координиране дейността на обществеността и на държавните институции, в борбата срещу противообществените прояви на подрастващите членове на обществото, чието обществено съзнание, характер, морал и навици предстои да се оформят и утвърдят. Решаващо за ликвидиране на възможните техни отклонения като отрицателни прояви, е правилното им възпитание при създадени такива обществени условия на живот, израстване развитие и общественополезна дейност, които им осигуряват възможност за цялостно физическо, интелектуално и морално съзряване. Именно нормите на специалния закон ЗБППМН указват, че основно средство за постигане на тази цел е възпитанието на подрастващото поколение. И още веднъж в общата част на НК – особените правила, нормата на чл. 60 подчертава, че наказанието на непълнолетните се налага с цел преди всичко да бъдат превъзпитани и подготвени за общественополезен труд.